

Lessen

Burgers die in actie komen, zoals die van de Duurzame 100, hebben vaak al heel wat in hun mars, menen wetenschappers Roel During en Tine de Moor. Toch hebben ze voor iedereen nog nuttige adviezen.

Een burgerinitiatief succesvol maken doe je zo

2

BENADER
DE OVERHEID
CREATIEF

De overheid heeft een haat-liefde verhouding tot burgerinitiatieven, constateert During. Regelmatig vallen burgers het politiek bestuur aan, omdat ze last hebben van vergunningen die worden afgegeven voor bijvoorbeeld stinkende bedrijven of voor het kappen van bomen.

Maar ook regels van de overheid kunnen initiatieven van burgers belemmeren. De Wageningse onderzoeker geeft een paar voorbeelden van die hindernissen. “Als je bijvoorbeeld gaat koken voor ouderen komt de gemeente kijken of de hygiëneregels wel op orde zijn. Als burgers bomen planten bestaat het risico dat de plaatselijke hovenier aan de beltrekt: is dat niet mijn werk?”

“Ik adviseer gemeenten altijd: maak het nemen van eigen initiatief niet moeilijker, maar makkelijker. Tegen burgerinitiatieven zeg ik: ga met de wethouder in gesprek. Heel vaak is die bereid mee te denken en een uitzondering te maken. Uit voorzorg is het verstandig je initiatief niet te duidelijk te omschrijven. Wees daarin creatief. Noem bijvoorbeeld koken voor ouderen geen restaurant, want dan treden de regels in werking. Dus: houd de omschrijving vaag en ga lekker aan de slag.”

De Moor ziet een kentering bij de overheid. Ambtenaren zijn vaker bereid samen te werken met burgers. Ze durven meer buiten de vaste kaders te denken. “Waarom? Ze moeten wel geloofwaardig blijven. Het vertrouwen in de overheid is historisch laag. De politiek en ambtenaren zijn op zoek naar manieren om daar iets aan te doen.”

tekst **Jelle Brandsma**

H

oeveel burgerinitiatieven zijn er in Nederland? “Dat is niet bekend”, zegt Tine

De Moor, hoogleraar sociale ondernemingen en burgercollectieven. “Een indicatie is dat het aantal leden van koepelorganisaties, zoals die van de energiecoöperaties groeit. Dat zegt genoeg”, meent de Vlaamse wetenschapper die aan de Erasmus Universiteit doceert over hoe burgers de krachten bundelen.

Haar collega Roel During, onderzoeker sociale innovatie aan de Wageningen Universiteit, maakt een ruwe schatting: 200.000. Het is een slag in de lucht, erkent hij onmiddellijk want wat is nou helemaal een burgerinitiatief? “Je moet geen grens stellen. Het gaat om alle vormen van wederkerigheid. Als mensen het gezellig met elkaar hebben ontstaan vanzelf mooie dingen.”

De twee wetenschappers hebben een schat aan ervaring met onderzoek naar burgerinitiatieven. En hier en daar geven ze wel eens goede raad. Zo zat bij De Moor deze week nog een energiecoöperatie die vorig jaar nog in de Duurzame 100 stond aan tafel. Vragen die De Moor en During krijgen gaan vaak over de bestuursvorm of over hoe zij zich kunnen opstellen tegenover de overheid of juist kunnen samenwerken. De Moor richtte een kenniscentrum op voor burgercollectieven: CollectieveKracht.

1 EEN GOEDE SFEER IS DE BRANDSTOF

Om uiteenlopende redenen beginnen burgers een initiatief, soms alleen, maar meestal met een groep, zien de wetenschappers. During: “Elke situatie is anders. De een begint uit onvrede. Die ziet dat er taken blijven liggen en denkt daar met anderen op een eigen manier wat aan te kunnen doen. De ander gaat uit de startblokken met idealen. Die ziet mogelijkheden voor schonere lucht of meer biodiversiteit en gaat daarmee aan de slag. Een rode draad is: ze doen steeds dingen die de overheid en gevestigde organisaties zoals Milieudefensie en Natuurmonumenten laten liggen.”

Zo ongeveer ziet De Moor het ook. “Burgers vinden elkaar als partners met dezelfde behoefte. Ze willen duurzame energie of gezonde voeding en zien dat de overheid of de markt dat onvoldoende levert. Een deel begint vanuit ellende: dan zullen we het maar zelf doen. Soms vinden burgers elkaar omdat zich een mogelijkheid aandient. Bijvoorbeeld: een boer stopt en een stuk land komt beschikbaar. Omwonenden gaan dan samen biologische voeding telen.”

Het is moeilijk te zeggen wat je wel en niet moet doen bij oprichting, vindt De Moor. “Burgers stellen zich steeds vaker de vraag: wat kan ik doen? Iedereen kiest daarbij de invulling die bij je persoonlijkheid past.”

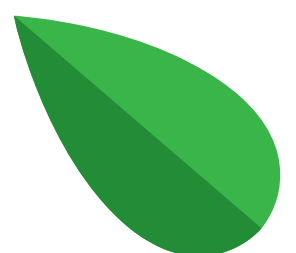
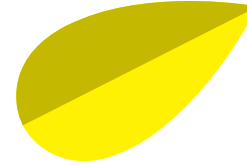
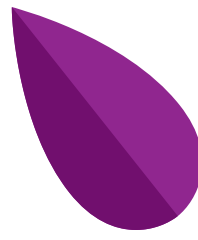
During weet wel: “Als de sfeer

niet goed is kan je het vergeten. Het is de brandstof voor ieder burgerinitiatief. De beloning voor mensen is niet alleen dat ze het gezellig hebben, maar ook dat ze meer controle krijgen op hun eigen leven.”

Hij vervolgt: “Heel vaak begint het klein: een man ruimt de schuur op van een buurvrouw en krijgt in ruil daarvoor een appeltaart. Dan komen ze op het idee een rommelmarkt te beginnen. Van de opbrengst kopen ze bomen voor in de straat. Van het een komt het ander. Het kan uitmonden in de bouw van een dorps huis. Dan komt iemand op het idee om daar te koken voor ouderen. Als het gezellig is kan iets klein heel groot worden.”

Hij geeft een ander voorbeeld: “In Zeeland wordt een school gesloten en de kinderen moeten twintig kilometer reizen. Dorpsbewoners besluiten samen een busje te kopen en beurtelings de kinderen te brengen en te halen. Dan bedenken ze dat het busje de rest van de dag stil staat en besluiten uitstapjes te maken met ouderen.”

During ziet het activisme oprukken. Dan gaat het bijvoorbeeld over juridische acties tegen bedrijven en het optreden van de overheid. Ook toenemende klimaatverandering speelt een rol. “Burgers zijn al jaren bezig met het klimaat, maar het probleem wordt daarmee niet opgelost: de aarde warmt verder op. Dat kan zo niet doorgaan en de tijd dringt.”

3

KIJK DE
KUNST AF BIJ
EEN ANDER

Wie een burgerinitiatief wil opzetten, doet er goed aan te rade te gaan bij anderen die al ervaring hebben, vindt Daring. Mensen met ervaring zijn graag bereid te vertellen en hun kennis te delen.

‘Heel slim’ zijn burgercollectieven die een blauwdruk hebben ontwikkeld die door anderen kan worden toegepast, vindt De Moor. “Herenboeren doet dat bijvoorbeeld met het opzetten van een boerderij door een groep burgers. Wie dat ook wil, kan bij deze club te rade, maar er zit in het model ook voldoende ruimte om een aanpassing te maken voor de lokale situatie.”

“Ik verbaas mij soms over de enorme kennis die aanwezig is bij ervaren burgerinitiatieven”, vult Daring aan. “Ze weten vaak echt alles over financiering, over wetgeving en over procedures bij de overheid. Er zitten natuurlijk mensen bij deze burgerinitiatieven van allerlei pluimage, met hun eigen vakgebied en hun huidige of voormalige werkkring. Ze hebben een enorm netwerk. De neiging kan bestaan om hen te zien als amateurs, maar ze hebben nauw contact met andere groepen en weten zich heel goed te redden.”

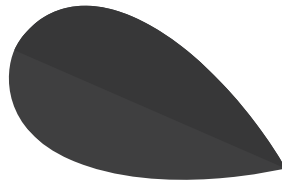
4

MAAK ZOVEEL
MOGELIJK
VRIENDEN

Om iets te bereiken, bijvoorbeeld steun van de overheid te verwerven, heeft een burgerinitiatief een lobby nodig. Soms zet je daarvoor invloedrijke mensen in die weten hoe de haren lopen in het bestuur. Daarom zegt Daring: “Maak zoveel mogelijk vrienden. Zo bouw je een netwerk uit. Leg contacten met andere buurtbewoners, met bedrijven, met wetenschappers en met de overheid zodat iedereen weet waar je mee bezig bent.”

“Dit netwerk is ook het toekomstige reservoir waaruit je kan putten als je tips nodig hebt of als je iets moet weten over procedures en via via kom je bij de juiste persoon terecht die je kan helpen en die misschien ook kan aansluiten bij het burgerinitiatief.”

Maar groei is niet altijd de juiste route, waarschuwt De Moor. “Hoe groter je wordt, hoe meer bureaucratie en hiërarchie. De sociale gelijkwaardigheid komt onder druk te staan. Het is nuttig om de zachte kant van de organisatie te behouden. Als je groter bent, moet je meer inspraak organiseren en dat kan veel tijd vragen.”

6

GEEF
ELKAAR
DE RUIMTE

Al is een burgerinitiatief activistisch of een club van doeners, steeds ligt de vermoeidheid op de loer. Hoe houd je het vol? Houd in de gaten dat iedereen aan zijn trekken komt, zegt De Moor. “Het kan iets materiëls zijn, je krijgt bijvoorbeeld stroom van een collectieve windmolen, maar het kan ook bevredigend zijn om onderdeel uit te maken van een club. Je moet ook de efficiëntie in de gaten houden, want je doet iets niet voor niks samen. Je kunt het niet alleen en als dat te stroperig gaat, krijgen mensen er te weinig voor terug.”

“Voor een deel worden de burgerinitiatieven bevolkt door gepensioneerden”, zegt Daring. “Je zou denken dat het moeilijker wordt om mensen aan je te binden omdat de pensioenleeftijd is gestegen. Maar daar lijkt het niet op. Ik zie het aantal burgers dat aan de slag gaat niet inzakken.”

“Een initiatief kan wel stil komen te liggen als de trekker ermee op houdt. Zorg voor een opvolger. Je hebt altijd mensen die de leiding naar zich toetrekken en als een pseudoburgemeester opereren. Dat is niet goed. Als je in het burgerinitiatief mensen hebt met allerlei eigenschappen en voorkeuren, kan je veel beter uit de voeten. Dan komt er steeds weer iemand naar voren die iets op poten zet. Geef elkaar de ruimte.”

Lees alle stukken over de Duurzame 100 via trouw.nl/duurzame100

5

DENK NA
OVER JE
DOELEN

Denk na over het doel dat je wil bereiken met je burgerinitiatief, zegt Daring, maar vat dit ook weer niet al te serieus op. Een helder doel stellen, hoeft niet per se. “Bij ieder burgerinitiatief lopen verschillende doelen door elkaar. De een is actief in een gemeenschappelijke moestuin om gezond eten te produceren, voor een ander is gezellig met een clubje wieden het belangrijkste motief om aan te sluiten. Als je al die motieven voor ogen houdt, heb je een veel groter repertoire om aan te bieden aan mensen die zich willen aansluiten. Koester de verschillen.”

Het stellen van een doel is zinnig, maar de emotie waarmee mensen zich aansluiten valt niet te onderschatten, vindt Daring. Het plezier dat mensen samen beleven onderweg naar dat doel is enorm belangrijk. Verschillende doelen kunnen naast elkaar bestaan. Daring: “Als een hele duidelijke stip op de horizon ontbreekt, is er in ruimere mate voor elk wat wils en dat biedt flexibiliteit.”

“De emotie is een veel sterkere kracht voor een burgerinitiatief dan de ratio. Het gevoel dat er energie zit in een groep is belangrijk. Het gevoel dat je samen iets aan het bouwen bent is heel waardevol.”

Het hebben van verschillende doelen kan nuttig zijn, meent De Moor, maar als het aantal leden sterk toeneemt is het handig om te splitsen en een aparte organisatie op te richten. “Dat biedt meer mogelijkheden voor democratische besluitvorming. Een andere mogelijkheid is samenwerking zoeken met een andere coöperatie die een ander doel kan hebben. Je kunt elkaar toch helpen.”

Verder constateert zij dat duurzaamheid niet alleen gaat over klimaat en natuur. Er is ook een economische component: iedereen moet mee kunnen doen. “Het is zinnig om je af te vragen wat je initiatief betekent voor economische verhoudingen.”

de Duurzame 100
nummers 1-25

1. **Extinction Rebellion Nederland**
Burgerlijke ongehoorzaamheid tegen klimaatverandering
2. **Scientist Rebellion NL**
Confronteert bestuurders en publiek met de wetenschappelijke feiten
3. **Rechten voor de Natuur**
Geef bossen, bergen en rivieren eigen rechten
4. **Mobilisation for the Environment**
Beschermt natuur tegen stikstof
5. **Fossil Free Football**
Stop met milieuverontreiniging in de voetbalwereld
6. **De reclamejagers**
Agenderen misleidende reclames
7. **Stop Ecocide Nederland**
Erken het schaden van de natuur als misdad
8. **Reclame Fossilvrij**
Strijdt tegen reclame van vervuilende bedrijven
09. **Bos dat van zichzelf is**
Geef bossen in Nederland een autonome status
10. **Caring Doctors**
Zorgprofessionals willen meer plantaardig voedsel
11. **Groen Pensioen**
IJvert voor duurzaam beleggen pensioenvermogen
12. **Vakbond voor Dieren**
Wil dieren een stem geven
13. **SchipholWatch**
Burgers bepleiten krimp van Schiphol
14. **Plantje voor Morgen**
Zet zich in voor groen in gevangenissen
15. **Pesticide Action Network Netherlands**
Strijdt met eigen onderzoek tegen pesticiden
16. **Koop Niks Nieuws**
De echte oplossing voor een lagere voetafdruk
17. **Herenboeren**
Burgers beheren boerderijen voor voedsel
18. **Meten=Weten**
Pakt gebruik van gif in land- en tuinbouw aan
19. **Natuurbeschermingswacht**
Voert juridische procedures tegen natuurschade
20. **End Fossil: Occupy! (NL)**
Tegen banden universiteiten met fossiele industrie
21. **Groene Zorg Alliantie**
Zorg verlenen zonder onnodige uitstoot en afval
22. **Frisse Wind**
Burgers willen gezonde leefomgeving naast staalfabriek
23. **Land van Ons coöperatie**
Kopen land voor boeren en natuur
24. **Social Tipping Point Coalitie**
Benoemt de kantelpunten bij klimaatverandering
25. **Teachers for Climate**
Docenten zetten zich in voor het klimaat